

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

מסמך רקע בנושא:
אלימות פוליטית מצד יהודים בישראל

מוגש לחה"כ רן כהן

כתיבה: שלי לוי, יונתן ארליך

ליווי מקצועי ואישור: שרון סופר, דן להב

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

י"ב באב תשס"ה

17 באוגוסט 2005

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 6016 649 - 02

פקס: 6103 649 - 02

www.knesset.gov.il/mmm

תוכן העניינים

2	מבוא
2	1. הגדרת המונח טרור
5	1.1. הבעייתיות בהגדרת המונח טרור
5	1.2. פקודת מניעת טרור, התש"ח-1948
7	2. דוגמאות של אלימות פוליטית מצד יהודים בישראל
7	2.1. ארגונים שחבריהם נקטו אלימות פוליטית
7	2.1.1. פעילות מחתרתית של יוצאי לח"י
8	2.1.2. כך, כהנא חי
9	2.1.3. המחתרת היהודית
10	2.1.4. דרך הניצוץ
10	2.1.5. מחתרת "בת-עין"
11	2.2. אירועי אלימות פוליטית
11	2.2.1. רצח רודולף (ישראל) קסטנר
11	2.2.2. אלן גודמן
11	2.2.3. יונה אברושמי
12	2.2.4. דוד בן-שימול
12	2.2.5. דני אייזנמן, גיל פוקס ומיכל הלל
12	2.2.6. עמי פופר
12	2.2.7. ברוך גולדשטיין
12	2.2.8. עוזי משולם ומאמיניו
13	2.2.9. רצח יצחק רבין
13	2.2.10. אלירן גולן
13	2.2.11. עדן נתן זאדה
15	מקורות

מבוא

מסמך זה נכתב בעבור חה"כ רן כהן, שביקש סקירה היסטורית של פעולות טרור שעשו יהודים בישראל. **טרור הוא ההתנהגות הפוליטית הקיצונית ביותר בכלל התנהגויות המכונות אלימות פוליטית.** ואולם, כפי שמסמך זה יראה, קשה לסווג את המקרים שיוצגו בו כפעולות טרור עקב חוסר ההסכמה בדבר הגדרת המונח "טרור". על כן, מסמך זה יציג קשת רחבה של פעולות אלימות פוליטית שעשו יהודים בישראל, אך לא יסווג אותן בהכרח כפעולות טרור.

אלימות פוליטית מקיפה מרחב של התנהגויות פוליטיות הנמצאות בטווח שבין אלימות מילולית לפעולת טרור. ביניהן יש התנהגויות כגון הפגנות ומחאות לא מורשות, עימות פיזי עם כוחות הביטחון, פגיעה ברכוש, גרימת נזקים גופניים, פגיעה קשה, הריגה ורצח פוליטי.¹

במסמך שני חלקים עיקריים: **בחלק הראשון** נביא הגדרות למונח טרור, נעמוד על הקושי בהגדרת המונח וכן נדון בפקודת מניעת הטרור הישראלית, שהיא המסגרת החוקית העיקרית בישראל למלחמה בטרור. **בחלק השני** נסקור קשת רחבה של קבוצות ופרטים יהודיים שנקטו אלימות פוליטית בישראל.

1. הגדרת המונח טרור

המונח טרור מבוסס על המילה הלטינית **Terror**, שמשמעותה המילולית היא אימה או אימים.² השימוש במונח זה לתיאור תופעות קיצוניות של אלימות פוליטית שכיח מאוד בעולם, אך אין לו הגדרה ברורה ומוסכמת, אלא הגדרות רבות ומגוונות, אשר משקפות במידה רבה את עמדת המגדיר ואת מטרותיו.

במשפט הישראלי אין כל הגדרה למונח "טרור". בפקודת מניעת הטרור, התש"ח-1948, שהיא המסגרת החוקית העיקרית בישראל למלחמה בטרור, יש הגדרות למונחים "ארגון טרוריסטי" ו"חבר בארגון טרוריסטי" בלבד. על-פי הפקודה:

"**ארגון טרוריסטי**" פירושו חבר אנשים המשתמש בפעולותיו במעשי אלימות העלולים לגרום למותו של אדם או לחבלתו או באיומים במעשי אלימות כאלה.

"**חבר בארגון טרוריסטי**" פירושו אדם הנמנה עליו, וכולל אדם המשתתף בפעולותיו, המפרסם דברי תעמולה לטובת ארגון טרוריסטי, פעולותיו או מטרותיו או אוסף כספים או חפצים לטובת ארגון טרוריסטי או פעולותיו.

כדי להבהיר את משמעות המונח טרור ולהמחיש את העדר ההסכמה על הגדרה משותפת, נביא כמה הגדרות:

- **ארגון חבר הלאומים** הגדיר באמנה משנת 1937 טרור כדלקמן: "כל פעולות הפשע נגד מדינה שנועדו לגרום מצב של טרור במחשבותיהם של אנשים מסוימים או של קבוצת אנשים או של הציבור בכללותו".³

¹ אהוד שפרינצק, **בין מחאה חוץ פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל**, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1995, עמ' 6-8.

² הערך "טרור", **האנציקלופדיה העברית**, כרך י"ז, הוצאת ספריית הפועלים, 1988, עמ' 959.

³ אתר האינטרנט של ארגון האומות המאוחדות, http://www.unodc.org/unodc/terrorism_definitions.html?print=yes, תאריך כניסה: 9 באוגוסט 2005.

• **ארגון האומות המאוחדות** – המדינות החברות בארגון עדיין לא באו לידי הסכמה בדבר הגדרה משותפת למונח טרור. בשנת 1997 הופיע המשפט שלהלן בהצהרה של הארגון שעסקה בטרור: "כל פעולות הפשע נגד מדינה שנועדו לגרום מצב של טרור בציבור הרחב, בקרב קבוצת אנשים או אצל אנשים מסוימים למטרות פוליטיות, הן בכל מקרה לא מוצדקות, יהיו אשר יהיו השיקולים הפוליטיים, הפילוסופיים, האידיאולוגיים, הגזעיים, האתניים, הדתיים או האחרים המשמשים להצדקת פעולות אלו".⁴ בימים אלו המדינות החברות באו"ם דנות בהגדרה מוסכמת לטרור. בספטמבר 2005 תתכנס ועידת האו"ם בניו-יורק ותידון בה בין היתר הגדרה משותפת למונח.⁵

• **בארה"ב יש כמה הגדרות למונח טרור, ובהן:**

1. **בקוד הפדרלי של ארה"ב:** "אלימות מכוונת על רקע פוליטי נגד יעדים לא-לוחמניים על-ידי ארגוניים לא-מדינתיים או על-ידי סוכנים חשאיים של מדינות".⁶

2. **בצו נשיאותי בנוגע להקפאת נכסי טרור משנת 2001:** "פעילות שבכללה מעשה אלימות או מעשה המסכן חיים, רכוש או תשתיות, ונראה כי הוא מכוון לזרוע פחד או לאיים על אוכלוסייה אזרחית, להשפיע על מדיניות הממשלה על-ידי הפחדה או איומים או להשפיע על פעולות הממשלה על-ידי הרס המוני, רצח, חטיפה או לקיחת בני ערובה".⁷

3. **משרד ההגנה של ארה"ב:** "שימוש מחושב באלימות או איום לשימוש באלימות כדי לזרוע פחד; נועד לכפות או לאיים על ממשלות או על חברות במטרה להשיג מטרות שהן באופן כללי פוליטיות, דתיות או אידיאולוגיות".⁸

4. **ה-FBI:** "שימוש לא חוקי בכוח או באלימות נגד אנשים או רכוש כדי לכפות או לאיים על ממשלה, על אוכלוסייה אזרחית או על חלק מהאוכלוסייה כדי להשיג מטרות פוליטיות או חברתיות".⁹

• **בריטניה** הציגה בחוק הטרור (Terrorism Act 2000)¹⁰ הגדרה רחבה למדי של המונח טרור. טרור הוא ביצוע או איום לביצוע של אחת מן הפעולות שלהלן ברחבי בריטניה או מחוצה לה, אם אלה נועדו להשפיע על הממשלה או לזרוע פחד בציבור במטרה לקדם מניעים אידיאולוגיים, פוליטיים או דתיים –

⁴ "Declaration to Supplement the 1994 Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism, Res.51/210 of 17 December 1997", <http://daccess-ods.un.org/TMP/6754522.html>, visited: August 9th 2005

⁵ הדר פרבר, "האו"ם יוזם אמנה נגד טרור", **חדשות מחלקה ראשונה**, <http://www.nfc.co.il>, תאריך כניסה: 9 באוגוסט 2005.

⁶ 22 U.S.C.S. 2656f(d); See also: <http://www.state.gov/www/global/terrorism/1996Report/1996index.html>, visited: August 9th 2005

⁷ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **הסדרי חקיקה שמטרתם מאבק במימון הטרור – משפט משווה**, כתיבה: הודיה קין ודפנה בן פורת, פברואר 2003.

⁸ אתר האינטרנט של מרכז השלום של ארה"ב, http://www.usip.org/ed/teaching_guides/terrorism.pdf, תאריך כניסה: 9 באוגוסט 2005.

⁹ שם.

¹⁰ Terrorism Act 2000; מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **הסדרי חקיקה שמטרתם מאבק במימון הטרור – משפט משווה**, כתיבה: הודיה קין ודפנה בן פורת, פברואר 2003.

- א. פעולה שבכללה אלימות קשה כלפי אדם;
  - ב. פעולה הגורמת נזק חמור לרכוש;
  - ג. פעולה המסכנת חיי אדם מלבד חייו של מבצעה;
  - ד. פעולה המהווה סיכון משמעותי לבריאות הציבור או לביטחון הציבור (גם של מדינה אחרת) – כולו או חלקו;
  - ה. פעולה שנועדה לשבש את פעולתה של מערכת אלקטרונית או לחבל בה קשות.
- יצוין כי פעולה מן הפעולות הנזכרות לעיל שכרוכה בשימוש בנשק או בחומר נפץ תיחשב לפעולות טרור גם אם היא לא נועדה להשפיע על הממשלה או לזרוע פחד בציבור.

• פרופ' אהוד שפרינצק הגדיר טרורזים כדלקמן:¹¹

”פעולה פוליטית שיטתית המשלבת שלושה מרכיבים:

1. הפעלה של אלימות חריפה (הריגה או פציעה קשה או איום בהללו);
  2. הפעלת האלימות הזאת כנגד אזרחים שאינם לוחמים – בניגוד גמור לחוקי המלחמה ולכל הנורמות והקונבנציות של החברה שבה מדובר;
  3. התייחסות לאלימות הזאת כאקט סימבולי – דהיינו, ככלי להעברת מסר מפיחיד ואיום לציבור גדול שאיננו נפגע ישירות מהאלימות.”
- בועז גנור מהמכון למדיניות נגד טרור הגדיר טרור כשימוש מכוון או איום להשתמש באלימות כנגד אזרחים או מטרות אזרחיות במטרה להשיג מטרות פוליטיות.¹² הגדרה זו מבוססת על שלושה מרכיבים:

1. מהות הפעילות היא שימוש באלימות או איום להשתמש באלימות.
  2. מטרת הפעילות היא תמיד פוליטית, קרי המטרה היא להשיג מטרות פוליטיות כגון החלפת שלטון או שינוי מדיניות. גנור מציין כי המוטיבציה להשגת המטרות הפוליטיות – אידיאולוגית, דתית או אחרת – אינה רלוונטית להגדרת המונח טרור.
  3. יעד הפגיעה של הטרור הוא אזרחים.
- לסיכום נציין כי גנור מיפה את המרכיבים המרכזיים של ההגדרות השונות למונח טרור ומצא כי דירוג המרכיבים העיקריים לפי תדירות הופעתם בהגדרות הוא כדלקמן: אלימות וכוח – 83.5% מההגדרות;

¹¹ אהוד שפרינצק, *בין מחאה חוץ פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל*, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1995, עמ' 8.

¹² Boaz Ganor, “Defining Terrorism: Is One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter?” In: <http://www.ict.org.il/articles/researchdet.cfm?researchid=4>, June 25th 2001, pp. 6-7, visited: August 3rd 2005

פוליטי – 65% מהגדרות; פחד מטרור – 51% מהגדרות; איום – 47% מהגדרות; השפעות פסיכולוגיות – 41.5% מהגדרות.¹³

1.1. הבעייתיות בהגדרת המונח טרור

מגוון ההגדרות שהוצגו לעיל משקף את העדר ההסכמה בנוגע למרכיבי המונח טרור:

- הגדרות אחדות מציינות מעשים ודרכי פעולה מוגדרים, ואילו הגדרות אחרות מסתפקות במלה "אלימות";
- יש הגדרות המציינות בפירוש את יעדי הפגיעה ויש שאינן מציינות אותם;
- בהגדרות מסוימות מפורטים המניעים לפעולה, ואילו אחרות נמנעות מכך או מסתפקות בסיבה כללית כמו מטרה פוליטית;
- הגדרות מסוימות שמות דגש על פעולה שיטתית וסדרתית מול אירוע יחיד, ואחרות – על פעולה של ארגון מבוסס וממוסד מול פעילות של יחיד;

המרכיבים הללו משקפים במידה רבה את תפיסתו של המגדיר ואת המטרות שהוא חפץ להשיג.

תגובת המדינה למעשי אלימות פוליטית וטרור פנימי – טרור מבית – היא סוגיה סבוכה. מלבד הקושי לקבוע את אופיו של המעשה נשאלת השאלה: כיצד על המדינה להתמודד עם איום פנימי כזה? האם יש לראות במקרה הפעלה לא חוקית ומאיימת של כוח שיש להילחם בה בכל האמצעים, כפי שנלחמים בטרור חיצוני? שמא מדובר במחאה פוליטית קיצונית ואלימה שנוצרה בשל מציאות פוליטית-חברתית מסוימת, שבה הגורם שנקט אלימות נאבק לשנות מציאות שאולי אינו מסוגל לשנות בדרך אחרת? האם מדובר בגורמים אלימים מטבעם שאינם מכירים בסמכותה של המדינה ומאיימים על הסדר הציבורי ועל ביטחון הציבור, או שמא במיעוט מדוכא המתקשה להגיע אל מקבלי ההחלטות בדרך אחרת?

בהקשר זה פרופ' גד ברזילאי גורס כי "המושג 'טרור' יכול לסייע למדינה להגדיר את אויביה או יריביה באופן המצדיק לכאורה הפעלה בלתי שגרתית של חקיקה, פסיקה וענישה, שעניינן המעשי הוא לפרק אופוזיציה לא שגרתית מנשקה הפוליטי".¹⁴

1.2. פקודת מניעת טרור, התש"ח-1948

על רקע הדילמות שהוצגו לעיל, נציג להלן את המסגרת החוקית הקיימת בישראל להתמודדות עם הטרור.

ישראל אימצה מהמשפט האנגלי תקנות שעת חירום למניעת טרור, אך ב-29 בספטמבר 1948 נחקקה פקודת מניעת הטרור, התש"ח-1948, ועד היום היא "חוק הטרור" של ישראל. הפקודה נחקקה בשל הקשיים שבמעבר ממעמד של יישוב יהודי בארץ-ישראל למעמד של מדינה. הרצון לפרק את המחתרות

¹³ Ibis., visited: August 9th 2005

¹⁴ גד ברזילאי, "מרכז נגד פריפריה: דיני מניעת טרור כפוליטיקה", פלילים ח', דצמבר 1999, עמ' 234.

היהודיות כדי לרכז את הכוח הצבאי בידי המדינה, לצד אירועים כגון פרשת אלטלנה ורצח ברנדוט, הצריכו קביעת מסגרת חוקית מתאימה.¹⁵

בשנת 1986 תוקנה הפקודה ונוסף לה סעיף 4(ח), שבו נאסרו על ישראלים הזדהות ומפגשים עם אנשי אש"ף. חודשיים לאחר תיקון הפקודה הכריזה הממשלה (לראשונה מאז 1953) על 14 ארגונים פלסטיניים כעל ארגוני טרור, ובכך אסרה את המפגש ואת ההזדהות עמם. בשנת 1992 בוטל תיקון זה.¹⁶ לפי פרופ' ברזילי, יש שתי בעיות מרכזיות בפקודה:¹⁷

1. תחולתה הנורמטיבית של הפקודה מאפשרת להאשים כמעט כל אדם בעל דעות פוליטיות החורגות מן הקונצנזוס בסיוע לארגון טרור, באהדה לו או בהזדהות עמו. הניסוחים הרחבים והכוללניים במיוחד שבפקודה עלולים לגרום לשלילת זכויות יסוד.
2. סעיף 8 לפקודה, שלפיו "אם תכריז הממשלה, בהודעה ברשומות, שחבר אנשים מסוים הנו ארגון טרוריסטי, תשמש ההודעה הוכחה בכל דיון משפטי, כי אותו חבר אנשים הוא ארגון טרוריסטי, אלא אם יוכח ההפך", בעייתי אף הוא. סעיף זה נותן שיקול דעת נרחב למדי לרשות המבצעת, והיא רשאית לקבוע כי ארגון מסוים הוא ארגון טרור. סעיף זה אינו מחייב את הממשלה לתת הסבר או נימוק בעת ההכרזה או בעת דיונים משפטיים, ובעצם הצהרתה היא מטילה את נטל הראיה על הטוען שהארגון אינו ארגון טרור.

---

¹⁵ שם, עמ' 235-239.

¹⁶ שם, עמ' 242-243; מנחם הופנונג, **ישראל – ביטחון המדינה מול שלטון החוק 1948-1991**, נבו הוצאה לאור, ירושלים 1991, עמ' 208-210.

¹⁷ גד ברזילי, "מרכז נגד פריפריה: דיני 'מניעת טרור' כפוליטיקה", **פלילים ח'**, דצמבר 1999, עמ' 140-142.

2. דוגמאות של אלימות פוליטית מצד יהודים בישראל

אלימות פוליטית בישראל התרחשה בכל מיני דרגות חומרה במסגרת עימותים בארבעה תחומים מרכזיים: אלימות על רקע אידיאולוגי מדיני (ניצי-יוני); אלימות על רקע תחושת קיפוח עדתי; אלימות על רקע המתח שבין ערבים ליהודים במדינת ישראל; אלימות על רקע הקונפליקט שבין חרדים לחילונים.¹⁸ הטרור היהודי בישראל נחשב למחאה של שוליים קיצוניים במיוחד, שבחרו להשיג את יעדיהם הפוליטיים באמצעות אלימות פוליטית בכלל ומעשי טרור בפרט.

להלן נציג כמה ארגונים יהודיים שנקטו אלימות פוליטית וכמה פעולות של אלימות פוליטית שנקטו יחידים. מקרים אלו של אלימות פוליטית עשויים להיחשב למעשי טרור על-פי הגדרות מסוימות של טרור, אולם על-פי הגדרות אחרות, אותן פעולות עלולות להיחשב לאלימות פוליטית שאינה בהכרח טרוריסטית. למשל, רצח ראש הממשלה יצחק רבין בידי יגאל עמיר עשוי להיחשב למעשה טרור לפי הגדרת הטרור של בריטניה, אך לא לפי הגדרת הטרור בקוד הפדרלי של ארה"ב.¹⁹

יש להדגיש כי אין הכוונה להציג את כל פעולות האלימות הפוליטית שנעשו בישראל ואף לא מדגם מייצג שלהן. במסמך זה יוצגו הפעולות שזכו לבולטות בספרות האקדמית ובתודעת הציבור.

2.1. ארגונים שחבריהם נקטו אלימות פוליטית

2.1.1. פעילות מחתרית של יוצאי לח"י

שלוש קבוצות מחתרת יצאו מן הלח"י: "ברית הקנאים", "המחנה" ומחתרת "צריפין" (מחתרת "מלכות ישראל"). חברי שלוש המחתרות הושפעו מכתביו ומאופיו של ישראל אלדד, מפקד לשעבר בלח"י שנחשב לסמן הימני של הארגון.²⁰

האידיאולוגיה של "ברית הקנאים" ושל "המחנה" הושתתה על עקרונות המאבק המזוין המהפכני של לח"י לצד תפיסת עולם אורתודוקסית שדחתה את ישראל כמדינה חילונית. אומנם חברי המחתרות לא היו מרוצים מהגבולות המצומצמים, לדעתם, של המדינה החדשה, אך עיקר כעסם הופנה לכיוון החילוני שאליו פנתה המדינה. לעומתם, מחתרת "צריפין" הדגישה את הפן הלאומי על פני הפן האורתודוקסי.²¹

את "ברית הקנאים" הקימו ב-1949 שני בחורי ישיבה במטרה מוצהרת לכוון מדינת הלכה בישראל. השניים הודיעו על הקמת המחתרת במכתב לעיתון "הארץ", אך המכתב לא פורסם. פעולות הארגון כוונו בעיקר נגד מחללי שבת (ישראלים שנהגו בשבת או פתחו חנויות).

¹⁸ אהוד שפרינצק, *בין מחאה חוץ פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל*, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1995, עמ' 11-12.

¹⁹ על-פי ההגדרה המקובלת בבריטניה, פעולת טרור היא כל פעולה הכרוכה באלימות קשה כלפי אדם כדי לקדם מטרות אידיאולוגיות, פוליטיות או דתיות. על-פי ההגדרה של הקוד הפדרלי, פעולת טרור נעשית רק בידי ארגונים לא-מדינתיים או בידי סוכנים חשאיים של מדינות.

²⁰ Ehud Sprinzak, *Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics from Altalena to the Rabin Assassination*, The Free Press, New York 1990, pp. 61-64

²¹ *ibid.*

200 איש היו חברים בארגון בשיאו. הם הציתו כמה מסעדות, בתי קפה, בתי קולנוע, אוטובוסים של אגד (שנסעו אז בשבת) ומכוניות. כמו כן הם פיזרו שברי זכוכית במגרשים שבהם התנהלו אירועי ספורט בשבת. רבים מפעילי הארגון הצטרפו בהמשך ל"צריפין". הפעולה המתועדת האחרונה של חברי הארגון היתה ניסיון של שני תלמידי ישיבה להטמין פצצה במשרד החינוך בירושלים בשנת 1952. המשטרה תפסה את השניים, והם נידונו לתשע שנות מאסר (הם שוחררו לאחר שלוש שנים אחרי שנוכו שני-שלישים מתקופת מאסרם).

"המחנה" קם לאחר "ברית הקנאים". חברי הארגון שרפו מוניות ומשאיות ואף תכננו להטמין פצצת דמה בכנסת כדי להביע את התנגדותם לגיוס נשים לצבא. הארגון התפרק לאחר שהמשטרה חשפה את ההתארגנות ועצרה פעילים רבים (אך גם חפים מפשע רבים). לבסוף הועמדו לדין ארבעה פעילים בלבד.

"צריפין" הוקם ב-1951. פעולותיו היו הצתת חנויות לא כשרות ותקיפת מוצבים ירדניים סמוך לירושלים כדי "להגן על הכבוד הלאומי מפני מסתננים". בארגון היו 24 חברים לכל היותר, בעיקר נערים ונערות בני 16-18.

בתגובה לאנטישמיות במדינות הגוש הקומוניסטי²² ביקשו חברי הארגון לפגוע בנציגים דיפלומטיים של מדינות אלו. הם זרקו רימון על הצירות של צ'כוסלובקיה בתל-אביב ואחר כך פוצצו פצצה בקונסוליה הרוסית. בפיצוץ נפצעו ארבעה עובדי קונסוליה, ובהם אישתו של הקונסול. קורבן נוסף של המחתרת היה הכנר היהודי בעל השם העולמי יאשה חפץ. הכנר ניגן בארץ יצירה של ריכרד שטראוס למרות דרישתם של אנשי ימין להימנע מנגינת יצירותיהם של שטראוס ושל ריכרד ואגנר בארץ. חבר המחתרת תקף את חפץ ופגע בידו; כוונתו היתה שחפץ לא יוכל עוד לנגן.

שנת 1953 הכריזה הממשלה שמחתרת "צריפין" היא ארגון טרור. חברי המחתרת נתפסו בידי השב"כ ומנהיגיה נידונו למאסר ממושך. ואולם, כבר באפריל 1955 הם שוחררו בהמלצת ראש השב"כ וראש הממשלה.²³

2.1.2. "כך" ו"כהנא חי"²⁴

הרב מאיר כהנא הקים את **תנועת "כך"** בשנות ה-70. משנתו של הרב – טרנספר של הערבים, הקמת מדינת הלכה בישראל ועידוד אלימות של יהודים נגד גויים – השפיעה על רבים מחברי התנועה, והם יזמו פעולות אלימות כלפי ערבים, בתוך גבולות הקו הירוק ומחוצה לו.

בשנת 1978 נעצרו כמה מתומכי כהנא בחשד שהקימו מחתרת יהודית קטנה ששמה "גל" (גאולה לישראל). הם תכננו לפגוע בערבים וכבר החלו בפעולה. כמו המחתרת היהודית, גם מחתרת זו תכננה לפוצץ את כיפת הסלע.²⁵

²² האנטישמיות באה לידי ביטוי למשל במשפטי פראג ובהכנות ל"משפט הרופאים" במוסקבה.

²³ Ehud Sprinzak, **Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics from Altalena to the Rabin Assassination**, The Free Press, New York 1990, pp. 61-64

²⁴ *ibid.*, pp. 180-216

²⁵ נעמי גל-אור, **המחתרת היהודית: טרור וזים שלנו**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1990, עמ' 32.

תנועת "כך" עשתה פעולות אלימות נגד ערבים בעיקר באמצעות הזרוע המבצעית שלה, "הוועד לביטחון הכבישים". זרוע זו נוסדה באמצע שנות ה-80 בתגובה לאלימות של ערבים. את הארגון הנהיגו ברוך מרזל, שמואל בן ישי ואחר כך טירן פולק, ומטרתו המוצהרת היתה להגן על כלי רכב יהודיים שנסעו באזור קריית-ארבע וחברון. ואולם, הארגון לא הסתפק בפעילות הגנה אלא גם עשה תקיפות נקם בשכונות ערביות, ובכלל זה הצתת בתים וניקוב צמיגי מכוניות. ב"וועד לביטחון הכבישים" היו חברים כ-350 איש, אך ב"עת הצורך" הצטרפו אליו מתנדבים נוספים. לדבריו של פולק, בשנים 1992-1993 היה הארגון מעורב ביותר מ-500 תקריות אלימות עם ערבים.²⁶

לאחר שנרצח כהנא בנובמבר 1990 בידי פונדמנטליסט מוסלמי בניו-ג'רסי, התפלגה תנועת "כך" לשתיים: תנועת "כך", שפעילה התגוררו בעיקר בקריית-ארבע, ותנועת "כהנא חי", שמרכזה היה התנחלות תפוח שבשומרון.

תנועת "כהנא חי" פעלה בהנהגתו של בנימין כהנא, בנו של מאיר כהנא. הפעולה הזכורה ביותר של פעיליה נעשתה בנובמבר 1992, ביום השנה לרציחתו של מאיר כהנא. שלושה מפעילי התנועה התארגנו במסגרת "סיירת נקמה" והשליכו רימון בשוק הקצבים בעיר העתיקה של ירושלים. שני פלסטינים נהרגו ושבעה נפצעו. מבצעי הפיגוע נתפסו כעבור שמונה חודשים והורשעו ברצח.²⁷ שניים מהמבצעים נידונו ל-עשר שנות מעצר אך קיבלו חנינה מהנשיא ויצמן, כ"משקל נגד" לשחרורו של השיח' אחמד יאסין. המבצע השלישי נידון ל-15 שנות מאסר.

בשנת 1994 הכריזה ממשלת ישראל ש"כך" ו"כהנא חי" הן תנועות טרור, בעקבות מעשה הטבח של ברוך גולדשטיין במערת המכפלה. מאז הוצאו התנועות מחוץ לחוק נעצרו והורשעו כמה פעילים אשר המשיכו לתמוך בארגון נגד החוק. כך למשל איתמר בן גביר הורשע בהחזקת חומר תעמולה לטובת ארגוני טרור לאחר שנמצאו בביתו כרוזים של תנועת "כך".

2.1.3 "המחתרת היהודית"²⁸

"המחתרת היהודית" הוקמה בתגובה להסכמי קמפ-דיוויד. החברים בה היו קבוצה קטנה של תושבי התנחלויות. כמה מאנשי הקבוצה האמינו שעליהם לפוצץ את כיפת הסלע וכך לקדם את הגאולה. הפעולה תוכננה תקופה ארוכה ובקפדנות יתרה, והיתה אמורה להתממש בראשית 1982, כדי למנוע את יישום הסכם השלום עם מצרים. על אף התכנון המפורט, המבצע לא יצא אל הפועל, בין היתר משום שאף אחד מן הרבנים המוכרים של גוש אמונים לא נתן לו את אישורו.²⁹

²⁶ Ehud Sprinzak, **Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics from Altalena to the Rabin Assassination**, The Free Press, New York 1990, p. 238

²⁷ דוידה חיימוביץ', "מחפשים נקמה: כרונולוגיה של טרור יהודי", אתר MSN: <http://news.msn.co.il/news/Internal/Internal/200508/20050804212852.htm>, תאריך כניסה: 9 אוגוסט 2005.

²⁸ Ehud Sprinzak, **Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics from Altalena to the Rabin Assassination**, The Free Press, New York 1990, pp. 150-172

²⁹ ibid., p. 160

אמנם תוכניתה של המחתרת לפוצץ את כיפת הסלע לא מומשה, אך היא עשתה כמה פעולות טרור כלפי ערבים, ואלה זכו לתהודה רבה. פעולת הטרור הראשונה של המחתרת נעשתה ביוני 1980. אנשי הקבוצה מלכדו ופוצצו את מכוניותיהם של שני ראשי עיריות ערבים ביהודה ושומרון שסברו שהם פעילים מרכזיים במנגנון הסיוע של אש"ף. הפעולה נעשתה בתגובה לרצח שישה תלמידי ישיבה בחברון חודש קודם לכן בהשראת אש"ף. שני ראשי הערים נפצעו.

בקיץ 1983 פעלו חברי המחתרת נגד **המכללה האסלאמית בחברון**. גם פעולה זו היתה תגובה לפעולות טרור נגד יהודים. נהרגו בה שלושה סטודנטים ערבים ונפצעו 33.

"המחתרת היהודית" עשתה כמה פעולות נוספות בטרם נחשפה בשנת 1984, למעלה מחמש שנים לאחר שהתארגנה. הקבוצה נתפסה בשעת הכנת פיגוע חסר תקדים בממדיו – פיצוץ של חמישה אוטובוסים מלאי נוסעים ערבים. לאחר תפיסתם הודו חברי המחתרת בפיגועים שעשו בשנים 1980-1984, ואף סיפרו על התוכנית לפוצץ את מסגד כיפת הסלע על הר הבית.

27 כתבי אישום הוגשו נגד חברי המחתרת. עשרה מהנאשמים חתמו על עסקאות טיעון שבהן נמחקה ההאשמה החמורה ביותר האפשרית – חברות בארגון טרור. בגזר הדין המרכזי הורשעו שלושה מחברי המחתרת (מנחם לבני, שאול ניר ועוזי שרבף) בין השאר ברצח, בניסיון לרצח **ובפעילות בארגון טרור**, ונידונו למאסר עולם. שאר החברים נידונו לעונשים עד שבע שנות מאסר. לבני, ניר ושרבף השתחררו מהכלא ב-1990, לאחר שנשיא המדינה חיים הרצוג קצב את עונשם שלוש פעמים.³⁰

2.1.4. "דרך הניצוץ"³¹

"דרך הניצוץ" היא קבוצה יהודית שמאלנית רדיקלית שהחלה את פעילותה ב-1977. בינואר 1984 נפגשו חברים מרכזיים מהקבוצה עם נציגי "החזית הדמוקרטית" של נאיף חוואתמה ויצרו עמם קשרים של שיתוף פעולה. במאי 1988 נעצרו ארבעה מחברי הארגון והועמדו לדין באשמת חברות בארגון הטרור "החזית הדמוקרטית". ואולם, לאחר שהסתבר שהקשרים עם החזית לא גרמו נזק ממשי לביטחון המדינה הסתים המשפט בינואר 1989 בעסקת טיעון ובעונשי מאסר קצרים יחסית. באוקטובר 1990 שוחרר אחרון חברי "דרך הניצוץ" ממאסר.

2.1.5. מחתרת "בת-עין"

מחתרת "בת-עין" היא הכינוי שניתן לקבוצה של ארבעה תושבי התנחלויות, שלושה מהם מהיישוב בת-עין, שעצרה המשטרה ב-2002 בחשד שעשו פעולות טרור נגד ערבים. שלושה מארבעת העצורים הורשעו בהנחת מטען חבלה ליד בית-ספר לבנות במזרח ירושלים ונידונו ל-12-15 שנות מאסר. חברי המחתרת נחשדו גם במעשי רצח של פלסטינים שאירעו ב-2001-2002, אולם האשמות אלו לא הוכחו.

³⁰ נעמי גל-אור, **המחותרת היהודית: טרורזים שלנו**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1990, עמ' 148-155.

³¹ שילה הטיס רולף, **לקסיקון פוליטי של מדינת ישראל**, הוצאת כתר, ירושלים, 1998, עמ' 241.

2.2. אירועי אלימות פוליטית

2.2.1. רצח רודולף (ישראל) קסטנר

ב-2 במרס 1957 התנקשו בחייו של ד"ר רודולף קסטנר, עורך הלילה של עיתון בשפה ההונגרית. קסטנר היה מועמד מטעם מפא"י לכנסת השנייה, וההתנקשות בו נחשבת לרצח הפוליטי הראשון בישראל.

ד"ר קסטנר היה בתקופת מלחמת העולם השנייה אחד מהמנהיגים של יהודי הונגריה, ובשנת 1944 ניהל משא-ומתן עם הנאצים על חילוץ יהודים תמורת כסף ומשאיות. קסטנר הואשם שחילץ בעיקר עשירים ומקורבים, התרועע עם הנאצים והעלים מיהודי הונגריה את "הפתרון הסופי" המיועד להם. במשפט קסטנר המפורסם פסק השופט בנימין הלוי כי קסטנר "מכר את נשמתו לשטן".³²

הימין הישראלי הוקיע את קסטנר כבוגד. קבוצה קטנה מתומכי ישראל אלדד, ובהם יוצאי מחתרת "צריפין", התנקשה בחייו. בפסק-דינם של הרוצחים קבע בית-הדין שמחתרת ימנית קטנה היתה אחראית לרצח.³³

2.2.2. אלן גודמן³⁴

ב-11 באפריל 1982 הגיע אלן גודמן לאזור רחבת הר הבית בירושלים. תוכניתו היתה לחדור למסגד עומר, להחזיק בו ובכך לבטא את "שחרור" הר הבית. גודמן היה מצויד ברובה M-16 שהשיג מהבסיס הצבאי שבו שירת. הוא ירה בשוטרים שניסו למנוע ממנו להיכנס למסגד ופצע אותם, והרג את שומר האגף שניסה לסגור את השער למסגד. בטרם נלכד הספיק גודמן להיכנס למסגד ולירות כמה פעמים, אך לא הצליח לפגוע באף אחד. גודמן הורשע ברצח ובניסיון לרצח ונידון למאסר עולם.

2.2.3. יונה אברושמי³⁵

אמיל גרינצוויג נהרג בפברואר 1983 מפגיעה ישירה של רימון שנזרק לעבר קבוצת מפגינים פעילי "שלום עכשיו", שתבעו את פיטוריו של אריאל שרון מתפקידו כשר ביטחון על-פי המלצת ועדת-כהן. את הרימון זרק יונה אברושמי. הוא ברח, נתפס כשנה לאחר המעשה והורשע ברצח. אברושמי אומנם תמך בימין הפוליטי, אולם הוא לא השתייך לגוף פוליטי כלשהו. לדבריו הוא לא כיוון את הרימון למטרה ספציפית, אלא החליט לפגוע בקולקטיב, מונע על-ידי הזעם הכללי כלפי "הבוגדים".

³² משפט דיבה של קסטנר נגד מלכיאל גרינוולד, ת"פ 124/53 היועץ המשפטי נ' גרינוולד, פ"מ מד 3; ע"פ 232/55 היועץ המשפטי נ' גרינוולד, פ"ד יב 2017.

³³ אהוד שפרינצק, בין מחאה חוץ פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1995, עמ' 39.

³⁴ ע"פ 317/83 אלן גודמן נ' מדינת ישראל, פ"ד לט(3) 427.

³⁵ אהוד שפרינצק, בין מחאה חוץ פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1995, עמ' 88.

2.2.4. דוד בן-שימול³⁶

ב-28 באוקטובר 1984 ירה דוד בן-שימול טיל כתף מסוג "לאוו" שגנב מצה"ל על אוטובוס פלסטיני במזרח ירושלים. מהירי נהרג פלסטיני אחד ונפצעו עשרה. לדברי בן-שימול, הוא ביקש לנקום את רצח הסטודנטים היהודים ליד מנזר כרמיזון שאירע באותו החודש ולגרום לערבים לפחד ולהבין ש"גם בהם קל לפגוע". בן-שימול הורשע ברצח ובניסיון לרצח ונידון למאסר עולם. עונשו נקצב ל-17 שנה, והוא שוחרר בספטמבר 1995, לאחר שריצה 11 שנה (שני-שלישים מעונשו).

2.2.5. דני אייזנמן, גיל פוקס ומיכל הלל

באפריל 1985 רצחו אייזנמן, פוקס והלל נהג מונית פלסטיני בנקמה על פיגועים נגד יהודים שנעשו באותה תקופה. השלושה נתפסו, הורשעו ברצח ונידונו למאסר עולם.

2.2.6. עמי פופר³⁷

ב-20 במאי 1990 רצח עמי פופר שבעה פלסטינים מרצועת עזה ופצע 11 כשאלה המתינו למעבידיהם בצומת גן-הוורדים בראשון-לציון. פופר נעצר באותו היום וטען כי ביקש נקמה על כך שכשהיה בן 13 אנס אותו ערבי. הוא הורשע ברצח ונידון לשבעה מאסרי עולם מצטברים ועוד 20 שנים חופפות. בפברואר 1999 קצב הנשיא עזר ויצמן את עונשו ל-40 שנה.

2.2.7. ברוך גולדשטיין³⁸

ב-25 בפברואר 1994 רצח ברוך גולדשטיין 29 מוסלמים שהתפללו במערת המכפלה שבחברון ופצע 125. בעקבות האירוע פרצו מהומות ברוב היישובים הפלסטיניים, ונהרגו בהם תשעה פלסטינים ויותר מ-200 נפצעו.

גולדשטיין, מתלמידיו של מאיר כהנא, היה רופא העזרה הראשונה של מתנחלי חברון וקריית-ארבע, ונחשב לאחד מתושביה המכובדים של הקריה. את הרצח עשה על דעת עצמו, ונראה כי אף אחד מחבריו לתנועת "כך" לא ידע על התוכנית או השתתף במימושה. ואולם, לאחר הטבח לא הוקיעו חברי התנועה את גולדשטיין, וקברו אף נעשה אתר עלייה לרגל של אנשי ימין קיצוני.

2.2.8. עוזי משולם ומאמיניו³⁹

במרס 1994, במהלך עימות בין הרב עוזי משולם ותומכיו לבין המשטרה, התבצרו בבית הרב ביהוד עשרות מחברי תנועתו.⁴⁰ הם לא הסכימו להתפזר בטרם תיענה דרישתם להקים ועדת חקירה

³⁶ ע"פ 410/85 דוד בן שימול נ' מדינת ישראל, פ"ד מ(4) 757, 758-759.

³⁷ ע"פ 1742/91 עמי פופר נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(5) 289.

³⁸ אהוד שפרינצק, בין מחאה חוץ פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1995, עמ' 101.

³⁹ ע"פ 1632/95 עוזי אזולאי משולם נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(5) 534.

פרלמנטרית לפרשת היעלמותם של ילדי תימן. בטרם הצליחה המשטרה לעצור את משולם והמתבצרים, ניהלו אלה קרב יריות עם המשטרה וזרקו לעברם בקבוקי תבערה. כמו כן, ערכו המתבצרים מצעד התרסה נגד המשטרה, חמושים בכלי נשק, ושיבשו את מהלך החיים באזור.

לאחר מעצרו של משולם נמצאו בביתו כלי נשק רבים, ובהם חומרי חבלה, רימונים, רובים ואקדחים. המתבצרים הורשעו בבית-המשפט במגוון עבירות, ובהן תקיפת שוטרים, הפרת החוק והסדר אגב שימוש באלימות ואגירת כלי נשק. משולם נידון לשמונה שנות מאסר.

2.2.9. רצח יצחק רבין

ב-4 בנובמבר 1995 רצח יגאל עמיר את ראש הממשלה יצחק רבין בסיומה של עצרת שסממה "כן לשלום, לא לאלימות". עמיר ראה בהסכמי אוסלו מעשה בגידה וסכנה קיומית, ועל כן החליט לרצוח את היוזם העיקרי שלהם.

עמיר פעל על דעת עצמו (חוץ מסיוע של אחיו חגי וחברו דרור עדני), מתוך אמונה שהוא מגשים את רצון האל ושזו הדרך היחידה למנוע אסון מעם ישראל. ואולם, רבים טענו שעמיר לא היה עושה את המעשה ללא התשתית האידיאולוגית של מחנה הימין הקיצוני. עמיר עצמו אמר כי אלמלא הוציאו כמה רבנים דין רודף לרבין, היה מתקשה לעשות את המעשה.⁴¹ בספטמבר 1996 נמצאו האחים עמיר ועדני אשמים בקשירת קשר לרצח יצחק רבין ובקשירת קשר לפגוע בפלסטינים. יגאל עמיר הורשע ברצח, וכן נמצא אשם בייצור אמצעי לחימה.

2.2.10. אלירן גולן

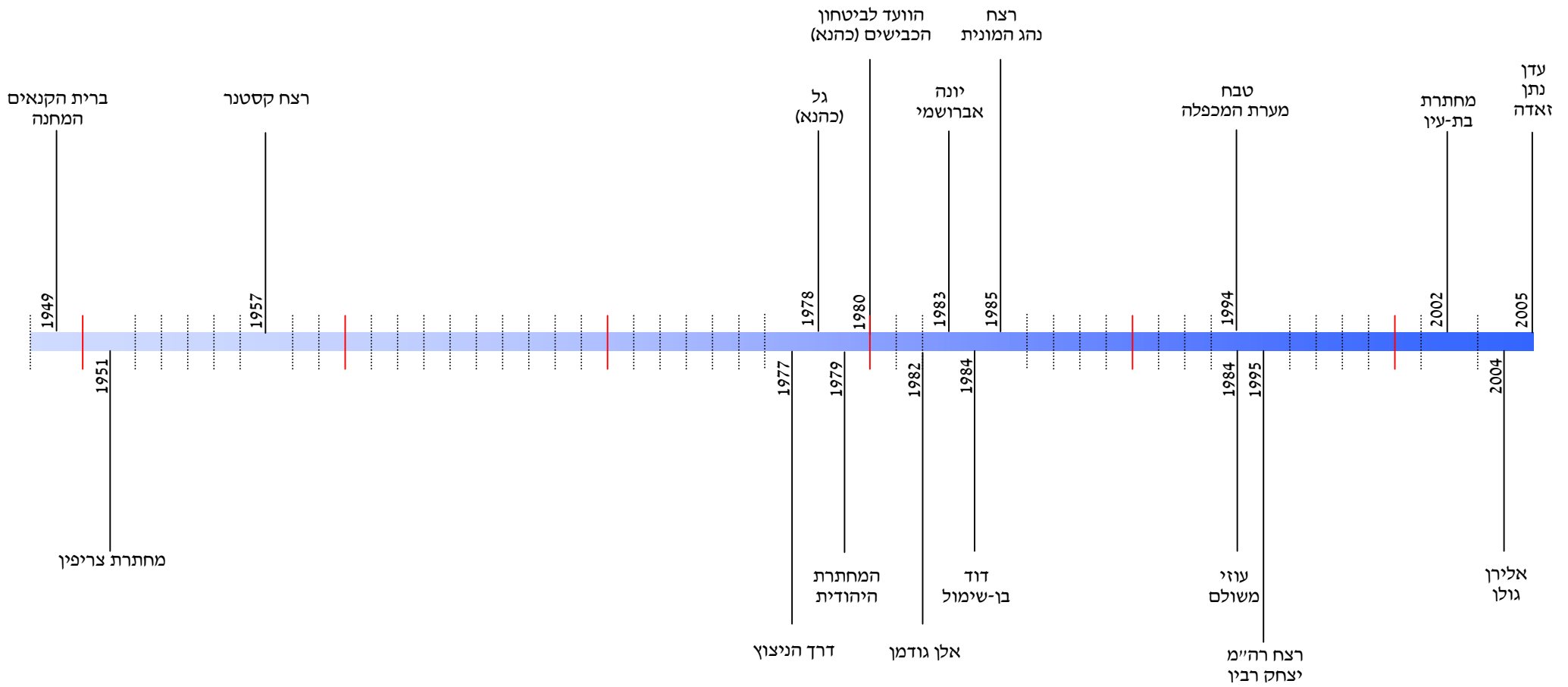
במרס 2004 פרסמה המשטרה כי עצרה תושב חיפה בן 22, אלירן גולן, החשוד בפעולות טרור נגד ערבים בעיר. על-פי החשד, בשנים 2001-2004 הניח גולן תשעה מטעני חבלה, ובהם מטען במסגד בשכונת חליסה באוגוסט 2001, שגרם לפציעה קלה של אשה. מטען נוסף התפוצץ מתחת לרכבו של ח"כ עיסאם מחול בסוף שנת 2003. נגד גולן הוגש כתב אישום ובו הואשם בארבעה ניסיונות לרצוח אזרחים ערבים, ובכלל זה ניסיון לרצוח את ח"כ מחויל (לא מכבר קבע בית-המשפט המחוזי כי גולן כשיר לעמוד למשפט בגין העבירות המיוחסות לו).

2.2.11. עדן נתן זאדה

ב-4 אוגוסט 2005 רצח עדן נתן זאדה ארבעה ערבים ופצע כעשרה בפיגוע ירי באוטובוס שנסע בשפרעם. באירוע נהרג זאדה בידי תושבים זועמים. על-פי פרסומי העיתונות, זאדה, פעיל "כך" בן 19, ערק מצה"ל והשתמש בנשקו האישי לעשות את המעשה. לפי אותם פרסומים זאדה התנגד לתוכנית ההתנתקות מרצועת עזה ועשתה את מה שעשה כדי לסכלה.

⁴⁰ הרקע המיידני לעימות היה החלטתו של משולם לסגור בבטון בור ספיגה שנסתם ואיים להציף את ביתו בביוב, למורת רוחם של שכניו. השכנים הזעיקו את המשטרה וזו ניסתה לשכנע את משולם לחדול ממעשיו, אך בלא הועיל.

⁴¹ Ehud Sprinzak, *Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics from Altalena to the Rabin Assassination*, The Free Press, New York 1990, p. 277

מקורות

ספרים ומאמרים

- ברזילי גד, "מרכז נגד פריפריה: דיני 'מניעת טרור' כפוליטיקה", **פלילים ח'**, דצמבר 1999, עמ' 249-229.
- גל-אור נעמי, **המחתרת היהודית: טרורזים שלנו**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1990.
- הופנונג מנחם, **בטחון המדינה מול שלטון החוק**, נבו הוצאה לאור, ירושלים 1991.
- שפרינצק אהוד, **בין מחאה חוץ פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל**, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1995.
- הטיס רולף שילה, **לקסיקון פוליטי של מדינת ישראל**, הוצאת כתר, ירושלים 1998.
- הערך "טרור", **האנציקלופדיה העברית**, כרך י"ז, הוצאת ספריית הפועלים, 1988.
- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **הסדרי חקיקה שמטרתם מאבק במימון טרור – משפט משווה**, כתיבה: הודיה קין ודפנה בן-פורת, פברואר 2003.
- Ganor Boaz, "Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?" <http://www.ict.org.il/articles/researchdet.cfm?researchid=4>, Visited: August 9th 2005
- Sprinzak Ehud, **Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics from Altalena to the Rabin Assassination**, The Free Press, New York 1990

חקיקה ופסיקה

- פקודת מניעת טרור, התש"ח-1948.
- ת"פ 124/53, **היועץ המשפטי נ' גרינוולד**, פ"מ מד 3.
- ע"פ 232/55 **היועץ המשפטי נ' גרינוולד**, פ"ד יב 2017.
- ע"פ 317/83 **אלן גודמן נ' מדינת ישראל**, פ"ד לט(3) 427.
- ע"פ 410/85 **דוד בן שימול נ' מדינת ישראל**, פ"ד מ(4) 757.
- ע"פ 1742/91 **עמי פופר נ' מדינת ישראל**, פ"ד נא(5) 289.
- "Declaration to Supplement the 1994 Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism, Res.51/210 of 17 December 1997", <http://daccess-ods.un.org/TMP/6754522.html>, Visited: August 9th 2005
- Terrorism Act 2000, <http://www.hms0.gov.uk/acts/acts2000/00011--b.htm>, Visited: June 20th 2004

עיתונות

- חיימוביץ' דוידה, "מחפשים נקמה: כרונולוגיה של טרור יהודי", MSN, <http://news.msn.co.il/news/Internal/Internal/200508/20050804212852.htm>, תאריך כניסה: 9 באוגוסט 2005.
- פרבר הדר, "האוי"ם יוזם אמנה נגד טרור", חדשות מחלקה ראשונה, <http://www.nfc.co.il>, תאריך כניסה: 9 באוגוסט 2005.

אתרי אינטרנט

- מרכז השלום של ארה"ב, http://www.usip.org/ed/teaching_guides/terrorism.pdf, תאריך כניסה: 9 באוגוסט 2005.
- האומות המאוחדות, http://www.unodc.org/unodc/terrorism_definitions.html?print=yes, תאריך כניסה: 9 באוגוסט 2005.
- מחלקת המדינה של ארה"ב,
- <http://www.state.gov/www/global/terrorism/1996Report/1996index.html>, תאריך כניסה: 9 באוגוסט 2005.

